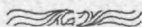

»Prima primaria«. — Po teh ne posebno prijaznih, od ene svetilke le slabo razsvetljenih stopnicah sem prišel na neskončno dolge hodnike. Bil sem sicer vesel, da bom maševal v celici, kjer je bival, molil, se učil in se pokoril sveti Alojzij; vesel, da hodim po hodnikih, kjer so hodili sveti Alojzij, sveti Stanislav Kostka, sveti Janez Berhmans in drugi sveti in veliki možje — a v zadregi sem tudi bil nemali. Kje pa je kapelica? Ko sem se ogledoval, sem zaslišal za seboj korake. In dasi se, žal, nisem vedno ravnal v življenju po naukih svojega nekdanjega starega župnika, zdaj sem se po onih njegovih besedah, ki jih je izrekel čestokrat, kadar sem v svoji mladostni nestrpnosti in neugnanosti priganjal, naj ukrene ali naj storiva oba to in ono: »Pameten mož se ne sili preveč v ospredje, da se ne osmeši«. Pa sem stopal zdaj prav počasi, s košarico v roki, in sem si z velikim, hlinjenim zanimanjem ogledoval ne baš preveč umetniške slike na stenah. Koraki so se bližali. Bile so štiri čisto mlade gospodične. Pozdravil sem, jih pustil mimo ter stopal zdaj nekoliko hitreje za njimi, v nadi: »Za temi že pridem v kapelico«.

Celici svetega Alojzija in svetega Janeza Berhmansa sta tik druga ob drugi. — Čudovita tišina je vladala v njih. Ne enega glasu in odmeva pocestnega šuma ni bilo slišati sem gor; le v vrtu je s kipečimi glasovi pevala ptičja dvojica, kakor bi hvalila tudi ona Boga za to krasno jutro. S hodnika so dehtele pri odprtem oknu cvetice v to tiho svetišče. Ob obhajilni mizi pa so molile gospodične kakor štirje angeli. Nehote sem mislil: »Tako je pač molil tukaj mladi Alojzij.« Njih pobožnost me je dvigala, dvigal mi je duha kraj, čudoviti mir — bila je radost, tam maševati.

Po sveti maši mi je pokazal varih kapelice, ki mi je stregel pri službi božji, v omari ob stenah knjige, zvezke in pisma svetega Alojzija. Drobná pisava, kakor od fine ženske roke, a vendar obenem odločna. In vsa enakomerna, ena črka kakor druga, da se zdi človeku, kakor da diha iz te pisave ustaljeni značaj svetnikov, sveti mir njegovih misli, tiha sreča njegovega srca, ki se je odpovedalo kroni, časti in slavi, da je moglo živeti tukaj svojemu Bogu in svojemu zveličanju, in s tem je postal ta knežji otrok slavnejši, nego bi bil kdaj postal v vladarski časti. Postal je naš zgled in zavetnik naš, ki dvigamo k njemu roke in kličemo k njemu po vsem katoliškem svetu: Sveti Alojzij, prosi za nas!

Jožef Volč:

Anton Kržič.

III.

(Nadaljevanje.)

jeseni l. 1860. je vstopil Anton Kržič v prvo gimnazijo. Že takoj prvo polletje je bil med 87. učenci prvi. Lahko ga je pohvalila njegova gospodinja v pismu patru Andreju: »Tonče je priden, je bil, in kakor mislim, da bo zmeraj. Tudi prav rad uboga, kar mu rečem. Pa kar se mu dá, je tudi vredno, da se mu dá.« Tudi dobra mati je za Tončeta zelo

skrbela; večkrat je prišla v Ljubljano z daljnih rakitenskih hribov, dasi je bila reva slabotna in bolehná. Tončeta je tudi spremila v Ljubljano, ko je bil prvošolček na velikonočnih počitnicah doma. Tako poroča Tonče patru Andreju v Pazin: »O Veliki noči sem bil večidel le pri naši ljubi materi doma. V četrtek po Veliki noči so prišli z menoj v Ljubljano. Spali so pri Skodlarjevih. Drugo jutro zgodaj so šli v cerkev, potlej so pa prišli k meni, pa so bili tako slabi, da so komaj govorili. Nič niso hoteli jesti. Rekli so, da jim bo bolje, če se odpravijo domov. Šli so res en čas, in jaz z njimi, pa ko sva prišla na Glavni trg, so tako oslabeledi, da niso mogli naprej in da smo vsi mislili, da bodo umrli. Čez en čas so si pa opomogli —.« Koliko stori dobra mati za svojega otroka, da ni brez varstva na daljni poti: noben trud ji ni pretežak, nobena žrtev pregrenka. Koliko je pa otrók, ki jim je vse to prazen nič, ko si malo pomorejo na noge! Koliko dijakov, ki se celó sramujejo svojih revnih majk na mestnih ulicah: sramujejo se svojega rodu in poštene krvi.

Kot drugošolec je bil sprejet Anton Kržič v Alojznico. Saj je bilo pa njegovo izpričevalo koncem prve šole res tudi prav lepo. Nравnost: vzorna, pozornost: izborna, pridnost: vztrajna. Verouk: izvrstno (ausgezeichnet), latinščina: izvrstno, nemščina: odlično (vorzüglich), slovenščina: odlično in posebno temeljito v slovnici, zgodovina in zemljepisje: izvrstno, računstvo: izvrstno, naravoslovje: odlično, petje: izvrstno. Alojznica je torej dobila prav vrlega gojenca. Tu se je lotil Anton Kržič z veliko vnemo tudi glasbe (klavirja). Pa domača knjiga ga je tudi že začela zelo zanimati: lepo prosi svojega dobrotnika patra Andreja, da sme naročiti »Glasnik«. »Bog naj Vam poplača Vašo dobrotljivost,« se mu zahvaljuje, »ker je jaz ne morem. Resnično, kako moram Boga hvaliti, da mi je podelil takega dobrotnika! Vi ste mi takorekoč drugi oče; zatorej Vas pa tudi hočem kakor svojega očeta ubogati in poslušati, ker dobro vem, da se mi ne bo treba kesati, ako Vas poslušam.« Kako lepe besede, pa tudi kako lepa slovenščina za tedanje čase! Prefekt Grabnar, ki je bil tedaj v Alojznici, je navduševal mlade fante z iskreno besedo, naj ljubijo materinščino. Pa tudi profesor Marn, ki je bil Kržiču učitelj vsa gimnazijska leta — izvzemši peti razred, ko je prevzel pouk slovenščine še zdaj živeči častitljivi starosta monsignor Tomo Zupan — je bil mlademu Kržiču vzor rodoljubnega moža, kasneje pa najiskrenejši prijatelj. Tudi Jurčič, ki je že tedaj priobčeval svoje spise v »Glasniku« in v »Novicah«, je bil Kržiču v Alojznici ljub znanec. Seveda, še vedno največ je pa vplival na duševni razvoj mladega Alojznika dobri pater Andrej iz Pazina. Tako-le ljubeznivo piše drugošolcu Tončetu: »Imaš čisto prav, moj najdražji Tonče, če natančno vršiš svoje dolžnosti, to je meni najdragocenejši dar. Ta pretehta vse zaklade, kajti to mi je najljubše. Zaupaj na pomoč božjo in trdno se drži svojih dobrih sklepov. To je pa prav, da naročiš dela, ki jih želiš, pri Lercherju. Kar le želiš, vzemi, za drugo pa pusti meni skrbeti.« Ni li res: zlata bratovska duša je bil ta dobri revni pater Andrej! In koliko je zaupal mlademu drugo-

šolcu, da si izbere le dobre knjige! In za razvedrilo le toliko, da ne bo zaostajal ob njih šolski nauk.

V tretji šoli se je polotil Anton Kržič s posebno gorečnostjo risanja. Do sedme šole je potem obiskaval pouk v tem prostem predmetu, znamenje, da ga je zelo veselil. Sevê pa toliko ne kakor glasba. Ta mu je bila še zlasti mila zato, ker mu jo je tudi pater Andrej v pismih zelo priporočal. »Močno me veseli,« tako mu piše l. 1863., »da se tudi na glasovir vadiš, kolikor Ti čas pripusti; boš videl, glasovir Ti bo ob svojem času marsikakšen prijeten trenutek naklonil in marsikatero neprijetno in nadležno muho iz glave spodil.« Čisto po misli patra Andreja se je tudi zgodilo. Antonu Kržiču je bil glasovir vse življenje ljub tovariš. In naj je bilo profesorjevo stanovanje katerikrat pozneje še tako skromno in tesno: za glasovir je moral biti vedno prostor. Pošteno pesem je pa tudi ljubil Anton Kržič vse življenje. Kolikrat je njegov odkritoveseli obraz in pa njegov — da le tega omenimo — »Ribničan Urban« mahom razvnel še tako pusto in ozkosrčno družbo! Nadležne in neprijetne muhe napetosti je Kržičeva vesela pesem karbrž vsem spodila iz glav. No, tak je bil Anton Kržič iz mladih dni. Ko so napravili l. 1864. prve orgle v Alojznici, je bil Kržič ondi prvi organist. Vsi pevci so ga zelo ljubili. Njegovi predstojniki so mu pa naklonili Talničarjevo ustanovo letnih 126 goldinarjev. Tudi pater Andrej v Pazinu je bil seveda prav vesel te Tončetove priljubljenosti in pridnosti. Pisal je Tončetu takole: »Tvoj napredek v šolskih zadevah me je, kakor vsako leto, tudi letos prav močno razveselil. Ni je lepše niti krasneje stvari na svetu, kakor je prežlahtno cvetje stanovitne pridnosti; pa ni je prijetnejše, kakor je njen neprecenljivi sad. Mene cvetje Tvoje pridnosti razveseljuje, njen sad pa Tvoj duhovni zaklad pomnožuje, da ga boš ob svojem času v lastno in mnogo drugih korist odpiral.« Danes, po takó zaslug bogatem življenju Antona Kržiča, se zdi, kakor da je zapisal te besede skromni menih nadepolnemu četrtošolcu v preroškem duhu.

Kakor leta pridna čebelica pomladne gorke dni od cveta do cveta in nobenega ne izpusti, koder le sluti kaj medu, tako porabi tudi marljiv dijak čas in priliko študij, da pridobi na izobrazbi, kar bi mu utegnilo koristiti koderkoli v bodočnosti. Anton Kržič si je privzel v peti šoli k predpisanim in doslej obiskovanim predmetom še tudi francoščino in laščino. Skoro preveč si je nakladal. Pater Andrej ga je ljubeznivo opominjal: »Zelo me veseli, da dobro porabljaš dragoceni čas, vendar se ne smeš preobložiti s prostimi predmeti; zlasti laščino in risanje odloži na ugodnejši čas. Struna, še tako močna, pa preveč napeta, počí.« Tonče je rad ubogal svojega dobrotnika tudi v tej zadevi: risanje in laščino je z leti nekoliko popustil; francoščina se mu je pa tako omilila kot za slovenščino noben drug jezik. Vse življenje je ta jezik posebno ljubil; priučil se ga je tudi popolnoma v pisavi in govoru.

Ali nenadno, sredi najživahnejšega učenja, sta Antona Kržiča hudo potrla dva bridka dogodka. A ne le njega, tudi patra Andreja in sestro

Micko, »to dobro in pridno deklico«, kakor jo v pismih imenuje pater Andrej. Okoli Novega leta 1865. jim je umrla ljubljena mati. Tonče piše patru Andreju: »Smrt materina me je zelo potrla. Vendar upam zatrdno kakor Vi, da prosi za nas v neskončno lepšem življenju s še povečano materinsko ljubeznijo in skrbjo: saj ji je bila molitev tudi v njenem zares pobožnem življenju največje veselje in najpogostejši opravek. Še zadnje dni enkrat nam je silno gorko priporočala molitev, ki ji je sama posvetila toliko časa. Spomina vredne so njene besede, ki jih je zadnje dni večkrat ponavljala: Ne odlašajte molitve na bolezen in na zadnjo uro! — Naj

Anton Kržič kot gimnazijec in njegova sestra Micka.

uživa v miru svoje zasluženno plačilol!» Pater Andrej mu je odgovoril: »Blaženo smrt naše ljube matere ne smemo nikakor imenovati nesrečo, saj je bila samaobsebi nanjo zmiraj pripravljena in po previdnosti božji je tudi dozorela zanjo. Mi smo pa tudi tod storili zanjo, kar smo mogli storiti kot hvaležni otroci. To je poleg družega dovolj pomirljivih vzrokov za najino tolažbo kakor tudi za najino pridno sestrico Micko.«

Pa je prišel to leto za Antona Kržiča še en udarec, pač ne tako skeleč, a bolj pretresljiv. Njegovega ljubega rojaka in sorodnika Š. so potegnili mrtvega iz Ljubljaniče. Tonče piše patru Andreju: »Pregovor: un malheure ne vient jamais seul (ena nesreča ne pride rada sama) se

je uresničil zdaj v polnem obsegu na meni. K prvi nesreči (če smem mirno smrt svoje matere tako imenovati) se je pridružila zdaj še druga, strašnejša. Že šest tednov je preteklo, kar je izginil J. Š. Bridkost njegove potrte matere in njegovega skrbnega očeta si lahko nekoliko predstavljate, če pomislite na iskreno ljubezen, ki jo je imela posebno njegova mati do njega, in na njeno občutljivo srce. Teh šest tednov — lahko Vam povem — nisem videl te brezupne matere drugačne kot objokane. Ne more si človek misliti kaj bolj žalostnega kot iskreno ljubečo mater v solzé zatopljeno pa od svojih ljubih otrok obdano, ki tudi obupno togujejo za svojim izgubljenim bratom. Naj Vam na kratko povem o tem žalostnem dogodku. V petek zvečer (27. januarija) nam je prišel povedat neki ribič tole: »V Slapah pri Devici Mariji v Polju sem našel utopljenega nekega dijak; voda mi ga je priplavila naproti i. t. d.« Iz opisa smo vedeli takoj, da je Š. Predvčerašnjim navsezgodaj sem se mogel prepričati sam, da je resnica. V imenovani vasi sem ga videl ležati na njivi, ko so ga ravno potegnili iz vode. Spoznal sem ga takoj po njegovi obleki in obutvi, težje pa po obrazu, ker je bil že spačen. Več ne morem opisavati: pregrozno je...» Skrivnostna smrt nadebudnega mladega fanta je pretresla tudi patra Andreja: »O mladost, mladost!« tako piše, »pač je res, kar stari pregovor pravi: Pamet je boljši kot žamet. Njegovim dobrim staršem ne preostane družega kot to, da se vdajo v božjo voljo.« Tončetu pa še dostavlja v drugem listu: »Silno me veseli, da jo vedno stanovitno v enakem koraku naprej mahaš, da dojdeš, kamor Te božja previdnost kliče, in srečno svoj namen dosežeš. Bal sem se namreč — moram reči — da bi Te ne bila mnogovrstna grenka občutila zadrževala v učenju in Te nadlegovala v pazljivosti. Da si vkljub temu vendar zopet 2., me posebno veseli.« Res je: tudi dijakova stanovitnost se preizkusi v ognju bridkosti. Marsikateri dijak pa vrže vesli stran baš tedaj, ko vozi čez vrtince in mimo čerí.

(Nadaljevanje.)

Ksaver Meško:

Iz raja mojih dni.

(Nadaljevanje.)

Na zahodni strani vasi se raztezajo travniki, lepi, zelenopogrneni mizi slični.

Na teh travnikih smo pasli. Najprijetneje je bilo jeseni, posebno ko smo ob večerih pasli konje. Pri tem smo netili ogenj in pekli koruzo, krompir in kostanje. Tedaj mismo bili deca sama med seboj, ampak so se zbrali ob ognju tudi hlapoi in drugi vaščani. Ob plamtečem ognju, ki je bil kakor veliko žarno oko sredi mračnega večera, so pletli drug za drugim blesteče nitke čudnih pripovedk in pravljic: o bojih s Turki, pesoglavci in Kruci: o čarovnikih in čarovnicah; o zakletih kraljičnah, ki čakajo v podobi ostudne kače, kdaj da pride junák brez strahu in jih reši; o škratu in hudobcu, ki prinaša raznim starim kmetom in starkam denar kar v vreči in